

VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
HỌC VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI

PHẠM VĂN DƯƠNG

**THẦY CÚNG NGƯỜI DAO HỌ
Ở LÀO CAI**

(Nghiên cứu qua một số trường hợp cụ thể)

CHUYÊN NGÀNH: VĂN HOÁ DÂN GIAN

MÃ SỐ: 62 31 70 05

TÓM TẮT LUẬN ÁN TIẾN SĨ VĂN HOÁ HỌC

HÀ NỘI - 2010

**CÔNG TRÌNH ĐƯỢC HOÀN THÀNH TẠI:
HỌC VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI
VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM**

**Người hướng dẫn khoa học:
PGS.TS. Lê Hồng Lý**

Phản biện 1: GS.TS. Ngô Đức Thịnh

Phản biện 2: PGS.TS. Phạm Quang Hoan

Phản biện 3: TS. Bùi Minh Đạo

Luận án tiến sĩ sẽ được bảo vệ trước Hội đồng chấm luận án cấp Học viện họp tại Học viện Khoa học Xã hội vào hồi 8h30' ngày 24 tháng 11 năm 2010

Có thể tìm hiểu luận án tại:

- Thư viện Học viện Khoa học xã hội
- Thư viện Viện Nghiên cứu Văn hóa
- Thư viện Quốc gia

Danh mục công trình đã công bố của tác giả liên quan đến luận án

1. “Nhà nửa sàn nửa đất của người Dao Họ ở huyện Bảo Thắng, tỉnh Lào Cai”, *Những công trình nghiên cứu của Bảo tàng Dân tộc học Việt Nam, Tập III*, Nxb KHXH, 2002, tr. 78-92.
2. “Bước đầu tìm hiểu tranh thờ của người Dao Họ”, *Những công trình nghiên cứu của Bảo tàng Dân tộc học Việt Nam, Tập IV*, Nxb KHXH, 2003, tr. 135-160.
3. “Bộ tranh thờ Tam Nguyên của người Dao Họ - Ý nghĩa và giá trị”, *Thông báo Văn hoá dân gian 2002*, Nxb KHXH, 2003, tr. 22-43.
4. “Đời sống tín ngưỡng của người Dao Họ ở Lào Cai”, *Văn hoá nghệ thuật*, Số 301, tháng 7/2009, tr. 15-20.
5. “Vai trò của thầy cúng trong đời sống văn hóa tinh thần và sự phát triển của người Dao Họ ở Lào Cai”, *Nghiên cứu tôn giáo*, Số 73-74/2009, tr. 57-64.
6. “Thầy shaman người Dao Họ ở Lào Cai (Nghiên cứu trường hợp ông Bàn Văn Xiêm)”, *Tạp chí Dân tộc học*, Số 4 (160)/2009, tr. 14-22.

Mở đầu

1. Lý do chọn đề tài

Đối với người Dao nói chung, người Dao Họ nói riêng, thầy cúng có vai trò và ảnh hưởng quan trọng trong đời sống của cộng đồng. Trong những năm qua, tôi đã có nhiều đợt điền dã, khảo sát về người Dao Họ ở Lào Cai, trong đó đặc biệt quan tâm đến những người hành nghề thầy cúng. Cho đến hôm nay, tôi nhận thấy rằng, vẫn còn thiếu những hiểu biết về các thầy cúng người Dao nói chung và Dao Họ nói riêng. Từ đó tôi đã tự đặt ra nhiều câu hỏi: *Các thầy cúng người Dao Họ - họ là ai? Họ vào nghề như thế nào? Thế giới thần linh mà họ tôn thờ là gì? Họ có vai trò như thế nào trong đời sống xã hội truyền thống cũng như hiện tại?* v.v... Để trả lời các câu hỏi đó, tôi đã lựa chọn đề tài: **Thầy cúng người Dao Họ ở Lào Cai** làm đề tài cho luận án Tiến sĩ của mình. Luận án này thuộc dạng nghiên cứu trường hợp, trong một phạm vi hẹp, với những đối tượng rất cụ thể.

Trong bối cảnh đổi mới, mở cửa và hội nhập quốc tế hiện nay, văn hoá truyền thống của các dân tộc thiểu số nói chung và người Dao Họ nói riêng có những biến đổi mạnh mẽ, nhiều sinh hoạt văn hoá, tín ngưỡng có nguy cơ mai một. ở nhiều nơi, những người thầy cúng am hiểu và thực hành các nghi lễ trong cộng đồng ngày càng hiếm, tạo ra những khoảng trống trong đời sống tinh thần của họ, làm cho các tôn giáo ngoại lai có điều kiện du nhập, đang là nỗi bức xúc của xã hội và người dân. Điều này đòi hỏi cần có một nghiên cứu nghiêm túc, toàn diện về vị trí và vai trò của những người làm nghề thầy cúng trong cộng đồng người Dao Họ nói riêng và cộng đồng người Dao nói chung, tìm ra những yếu tố tích cực của họ trong việc bảo tồn và phát huy những giá trị văn hóa truyền thống trong sinh hoạt tín ngưỡng, góp phần tích cực vào công cuộc phát triển kinh tế - xã hội của người Dao hiện nay.

2. Mục đích nghiên cứu

- Cung cấp cái nhìn toàn diện về thầy cúng của người Dao Họ ở Lào Cai từ đời sống cá nhân, tiểu sử nghề nghiệp, con đường vào nghề và hành nghề đến thế giới thần linh của họ.
- Thông qua phân tích đầy đủ đối tượng thầy cúng - chủ thể của các sinh hoạt tôn giáo, tín ngưỡng để làm rõ đời sống tôn giáo, tín ngưỡng của người Dao Họ ở Lào Cai.
- Đưa ra một số khuyến nghị đối với các cơ quan quản lý nhà nước, ngành văn hoá nhằm phát huy vai trò của những người làm nghề thầy cúng trong việc giữ gìn bản sắc văn hoá và phát triển kinh tế - xã hội trong cộng đồng người Dao Họ hiện nay.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu là những người Dao Họ ở Lào Cai làm nghề thầy cúng. Người thầy cúng ở đây được nhìn tương đối toàn diện về nhiều mặt (nhân thân, con đường vào nghề, quá

trình hành nghề, thế giới quan...), đặc biệt là vai trò của họ trong đời sống của người Dao Họ trước đây và hiện nay.

Địa bàn nghiên cứu của chúng tôi là những nơi sinh sống tập trung của người Dao Họ ở tỉnh Lào Cai. Đó là 8 xã: Sơn Hà, Sơn Hải, Phú Nhuận, Trì Quang, Thái Niên (huyện Bảo Thắng), Tân An, Tân Thượng (huyện Văn Bàn) và Cam Cọn (huyện Bảo Yên).

Để so sánh và có được cái nhìn toàn diện hơn về đời sống tín ngưỡng cũng như những người làm nghề thầy cúng của người Dao Họ, chúng tôi đã mở rộng phạm vi nghiên cứu ở cả các khu vực khác của người Dao Họ và một số nhóm Dao khác như: Dao Đỏ (Lục Yên, Yên Bái), Dao áo Dài (Vị Xuyên, Hà Giang), Dao Thanh Phán (Hoành Bồ, Quảng Ninh và Sơn Động, Bắc Giang), Dao Lô Gang (Cao Lộc, Lạng Sơn) v.v...

4. Đóng góp của luận án

Luận án là công trình nghiên cứu đầu tiên có hệ thống, chuyên sâu về thầy cúng người Dao Họ, từ việc giới thiệu thầy cúng - họ là ai? con đường vào nghề, quá trình hành lễ cho đến tâm linh, những kiêng kỵ... của người thầy cúng để thấy được chân dung cũng như vai trò và vị trí của họ trong đời sống cộng đồng của người Dao Họ. Qua đó, bổ sung nguồn tư liệu góp phần hiểu thêm về lĩnh vực tôn giáo, tín ngưỡng của người Dao nói chung và người Dao Họ nói riêng.

Luận án cũng sẽ góp phần phục vụ công tác nghiên cứu, sưu tầm và trưng bày giới thiệu với công chúng về đời sống văn hoá, tâm linh của cộng đồng người Dao Họ ở Lào Cai nói riêng và người Dao ở Việt Nam nói chung tại Bảo tàng Dân tộc học Việt Nam.

Trên cơ sở nhìn nhận, phân tích và đánh giá bản chất của vấn đề, luận án sẽ góp thêm cơ sở khoa học trong việc hoạch định chính sách bảo tồn và quản lý văn hoá ở địa phương có hiệu quả hơn.

5. Cấu trúc của luận án

Ngoài phần mở đầu (5 trang), kết luận (9 trang), tài liệu tham khảo (15 trang), phụ lục (88 trang), phần chính văn của luận án gồm 165 trang, được bố cục thành 4 chương như sau:

Chương 1: Lịch sử nghiên cứu vấn đề và cơ sở phương pháp luận

(46 trang)

Chương 2: Việc vào nghề và hành nghề của thầy cúng (52 trang)

Chương 3: Thế giới thiêng của thầy cúng (39 trang)

Chương 4: Vai trò của thầy cúng trong đời sống văn hoá tinh thần và sự phát triển của người Dao Họ hiện nay (28 trang)

Chương 1

Lịch sử nghiên cứu vấn đề và cơ sở phương pháp luận

1.1. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

1.1.1. Tình hình nghiên cứu người Dao và đời sống tín ngưỡng

Trước thời Pháp thuộc, ở Việt Nam tài liệu thành văn đề cập đến người Dao rất hiếm hoi. Thời kỳ Pháp thuộc, một số cha cố và sĩ quan Pháp cũng có những ghi chép về người Dao và đã được công bố rải rác trên tập san của trường Viễn Đông Bác Cổ Pháp (BEFEO).

Cuốn *Người Dao ở Việt Nam* của Bế Viết Đăng, Nguyễn Khắc Tụng, Nông Trung, Nguyễn Nam Tiến, đề cập một cách khái quát về nguồn gốc lịch sử và các lĩnh vực văn hoá truyền thống của người Dao nói chung. Cuốn *Văn hoá truyền thống người Dao Hà Giang* của Phạm Quang Hoan, Hùng Đình Quý (chủ biên), giới thiệu hai nhóm Dao Đỏ và Dao áo Dài ở Hà Giang.

Có nhiều luận văn thạc sỹ, luận án tiến sỹ như: *Tục cấp sắc của người Dao Quần Chẹt ở Bắc Thái* của Đỗ Đức Lợi; *Các nghi lễ chủ yếu trong đời người của nhóm Dao Tiên ở Ba Bể, Bắc Kạn* của Lý Hành Sơn. Thậm chí, trong một số khoá luận tốt nghiệp của sinh viên Khoa Sử, Trường Đại học KHXH và NV thuộc Đại học Quốc gia Hà Nội, vấn đề người Dao cũng được đặc biệt quan tâm và lựa chọn.

1.1.2. Tình hình nghiên cứu về những người làm nghề thầy cúng trong các tộc người Việt Nam

Luận văn thạc sỹ văn hoá dân gian của Chu Xuân Giao về *Đời sống, vai trò và bản chất của thầy Tào người Nùng An qua trường hợp bản Phia Chang. Then cấp sắc của người Tày huyện Quảng Uyên, tỉnh Cao Bằng* của Nguyễn Thị Yên là một công trình nghiên cứu công phu về Then, những người làm nghề shaman trong dân tộc Tày.

1.1.3. Tình hình nghiên cứu về những người làm nghề thầy cúng của người Dao nói chung và người Dao Họ nói riêng

Đáng kể nhất đối với nghiên cứu về thầy cúng người Dao Họ là luận văn thạc sỹ của Phạm Văn Dương (tác giả luận án): *Thầy cúng người Dao họ ở Lào Cai*.

1.2. Cơ sở phương pháp luận

1.2.1. Lý thuyết nhân học tôn giáo

Trong nghiên cứu về các thầy cúng Dao Họ, chúng tôi đề cập nhiều đến khía cạnh nghi thức tôn giáo mà thầy cúng thực hiện. Vì thế, lý thuyết nhân học tôn giáo cho phép phân tích nghi lễ tôn giáo không chỉ tồn tại một cách có ý nghĩa trong sinh hoạt tôn giáo, mà thực ra nghi lễ tồn tại với tư cách là một sinh hoạt căn bản nhất trong mọi quan hệ cộng đồng và xã hội.

1.2.2. Lý thuyết duy vật biện chứng và duy vật lịch sử

áp dụng lý thuyết duy vật biện chứng trong nghiên cứu, cho phép hiểu nguồn gốc, bản chất của ý thức tôn giáo, qua đó thể hiện vai trò của tôn giáo với sự phát triển của lịch sử xã hội. Từ quan điểm lý thuyết này cũng có thể nhận diện được sinh hoạt tôn giáo, tín ngưỡng của người Dao Họ trong bối cảnh phát triển lâu dài của xã hội Dao.

1.2.3. Lý thuyết không gian văn hoá

Căn cứ vào *không gian văn hoá* tộc người Dao Họ, Lào Cai trong phạm vi những thôn (bản), xã, huyện cụ thể nơi họ cư trú, để khuôn vực phạm vi và đối tượng nghiên cứu, để phân loại và so sánh với các tộc người khác và vùng văn hoá khác.

1.3. Phương pháp nghiên cứu

Thực hiện hướng tiếp cận từ chính những người hành nghề thầy cúng. Để chọn phạm vi nghiên cứu cho phù hợp, chúng tôi dùng phương pháp *làng tiêu điểm*.

Phương pháp chủ đạo được sử dụng là điền dã dân tộc học. Trong một số trường hợp, phương pháp sử dụng các thông tin viên chủ chốt, một kiểu thăm dò tin tức cũng tỏ ra khá hiệu quả. Phương pháp nghiên cứu có sự tham dự của người dân tất nhiên được sử dụng. Phương pháp nghiên cứu liên ngành cũng được đặc biệt quan tâm.

1.4. Người Dao Họ và đời sống tín ngưỡng của họ

1.4.1. Vài nét về người Dao và người Dao Họ ở Lào Cai

ở Lào Cai, người Dao có trên 72.000 người, gồm ba ngành: Dao Đỏ (Dao Đại Bản, Dao Coóc Ngáng), Dao Họ (Dao Quần Trắng), Dao Tuyển (Làn Tẻn). Tính đến cuối năm 2008, người Dao Họ có 6.154 người, phân bố trong 31 thôn bản thuộc 8 xã là: Tân Thượng, Tân An (huyện Văn Bàn), Cam Cọn (huyện Bảo Yên), Sơn Hà, Thái Niên, Phú Nhuận, Trì Quang và Sơn Hải (huyện Bảo Thắng). Ngoài ra, nhóm Dao Họ còn cư trú ở 11 thôn bản thuộc 5 xã của huyện Văn Yên, tỉnh Yên Bái.

1.4.2. Đời sống tôn giáo, tín ngưỡng của người Dao Họ

1.4.2.1. Quan niệm về vũ trụ

Theo quan niệm của người Dao Họ, vũ trụ (hay thế giới) có 3 tầng: Tầng trên là trời, có mặt trời, mặt trăng và các vì tinh tú; tầng giữa là mặt đất, nơi có rừng núi, muông thú và con người; tầng dưới cùng là âm phủ nằm dưới lòng đất. Ngoài ra, theo quan niệm dân gian của họ, còn có một thế giới khác, dành riêng cho những linh hồn của người chết cư ngụ. Thế giới này được gọi là Dương Châu.

1.4.2.2. Các nghi lễ gắn với đời sống cá nhân

Có nhiều nghi lễ gắn liền với con người từ khi sinh ra cho đến lúc nhắm mắt xuôi tay. Sau khi đứa trẻ chào đời được 3 ngày hoặc một tuần sẽ được bố mẹ làm lễ cúng báo gia tiên và đặt tên. Đến năm 10 tuổi, các bé trai phải qua một nghi lễ thay tên và tên này gọi là tên âm.

Hình thức tín ngưỡng bắt buộc và quan trọng nhất đối với nam giới người Dao Họ là lễ lập tịch (cấp sắc). Cưới xin cũng là một trong những nghi lễ vòng đời quan trọng của người Dao. Tang ma là nghi lễ cuối cùng trong chu kỳ đời người. Sau 3 năm tổ chức lễ làm chay cho người chết. Sau lễ chay, con cháu người quá cố mới được bỏ tang.

1.4.2.3. Các sinh hoạt tín ngưỡng của gia đình

Cũng như các nhóm, ngành Dao khác, những nghi lễ tín ngưỡng trong gia đình của người Dao Họ biểu hiện sâu đậm nhất là tục thờ cúng tổ tiên. Ngoài cúng tổ tiên, trong một năm, mỗi gia đình người Dao Họ còn có các lễ cúng như cúng rằm tháng giêng, Thanh minh, rằm tháng bảy, tết Nguyên đán. Bên cạnh đó, người Dao Họ còn có các nghi lễ cầu cúng cho gia đình làm ăn phát đạt như lễ cúng nường, cúng cơm mới, cúng hồn lúa...

1.4.2.3. Các sinh hoạt tín ngưỡng cộng đồng

Trong số các nghi lễ mang tính cộng đồng của người Dao Họ, đáng chú ý là tục cúng làng diễn ra vào tháng 4, tháng 6 và tháng 10. Trong đó, cúng tháng 6 thường tổ chức to hơn cả, sau lễ cúng, cả làng liên hoan ăn uống và ca hát. Ngoài ra, người Dao Họ còn có một số lễ cúng và tập quán kiêng kỵ khác như lễ cúng trước khi ngã cây to, trước lúc gieo trồng, lễ cúng ma gây dịch bệnh cho gia súc...

Tiểu kết chương 1

- Còn thiếu những công trình nghiên cứu quy mô về đối tượng hành nghề thầy cúng nói chung và thầy cúng người Dao nói riêng.

- Trong sinh hoạt tôn giáo, tín ngưỡng của người Dao Họ, thờ cúng tổ tiên, Bàn Vương giữ vị trí quan trọng, là những biểu hiện cố kết các thế hệ con cháu và cộng đồng người Dao Họ nhớ về cội nguồn.

- Tín ngưỡng, tôn giáo ở người Dao Họ được thể hiện ở 3 phạm vi: cá nhân, gia đình và cộng đồng. Trong đó những tín ngưỡng liên

quan đến mỗi cá nhân có ảnh hưởng quan trọng đối với văn hoá và phát triển của cộng đồng này.

- ở người Dao Họ, ngoài tín ngưỡng dân gian mang màu sắc nguyên thủy, đời sống tôn giáo của người Dao Họ còn chịu ảnh hưởng của Đạo giáo, Nho giáo và Phật giáo. Trong đó, Đạo giáo đã được tiếp biến với các tín ngưỡng nguyên thủy để trở thành “tôn giáo của người Dao Họ” hay có thể gọi là “Đạo giáo của người Dao Họ”. Vì vậy, vị trí vai trò của người thầy cúng rất lớn, chi phối đời sống tâm linh của cả cộng đồng cũng như trong suốt chu kỳ đời người của mỗi cá nhân.

Chương 2 VIỆC VÀO NGHỀ VÀ HÀNH NGHỀ CỦA THẦY CÚNG

2.1. Thầy cúng và các khái niệm liên quan đến thầy cúng

2.1.1. *Thầy cúng*

Trong tiếng Việt, thầy cúng chỉ những người hành nghề cúng bái, cầu thần linh theo mê tín; thầy bói - người làm nghề bói toán; thầy pháp - người được tin rằng có pháp thuật, phù phép, bùa chú trừ được ma quỷ; thầy tào - thầy cúng theo Đạo giáo ở một số dân tộc thiểu số như Tày, Nùng, Dao...

2.1.2. *Thầy cúng người Dao*

Tên gọi thầy cúng ở mỗi nhóm có sự khác nhau, người Dao Tiền gọi là *sai tia*, Dao Đỏ - *sài ông*, Dao Hợ - *thầy phá*... Trong cộng đồng Dao, thầy cúng chỉ những người làm nghề cúng bái (cấp sắc, cúng chay, tang ma, cưới xin), bùa chú, phù phép, xem tướng số, xem đất đai, ngày tốt ngày xấu, trừ tà ma, chữa bệnh âm... Tuy nhiên, không phải thầy cúng nào cũng thực hiện được các công việc đó, chỉ những thầy cao tay, học rộng, được cấp sắc ở đẳng cấp cao, biết nhiều phép tắc mới thực hiện được hết các môn trên.

2.2. Thầy cúng theo quan niệm của người Dao Hợ

Theo người Dao Hợ, thầy cúng là những người thông thạo kinh sách, tập quán, có khả năng “đối thoại” với thần linh và ma quỷ. Thông qua các công việc như: cúng bái, nghi lễ tang ma, xem bói, giải hạn, chữa bệnh, thầy cúng giao tiếp với thế giới âm và đặc biệt là lễ cấp sắc (lập tịch), đáp ứng được các nhu cầu về đời sống tâm linh của cá nhân hay cộng đồng.

Có 3 loại thầy cúng là: thầy cúng Tam Thanh, thầy cúng Tam Nguyên và thầy cúng đồng tiếp đi về cõi âm (có thể hiểu là shaman).

2.3. Con đường vào nghề

2.3.1. *Trải qua lễ cấp sắc*

Tất cả các thầy cúng của người Dao Hợ đều có chung một điểm xuất phát là đã từng trải qua lễ lập tịch Tam Thanh hoặc Tam Nguyên, sau đó rèn luyện học tập trở thành thầy hành nghề.

2.3.2. *Truyền thống gia đình*

Để trở thành thầy cúng, ngoài việc phải trải qua các nghi lễ cấp sắc, gia đình thường có truyền thống làm thầy, cũng có thể gọi đây là nghề cha truyền con nối. Những bí quyết làm thầy mà người cha phải khổ công học tập, rèn luyện mới có được sẽ truyền lại cho các con trai. Tuy nhiên, trong trường hợp không có con trai thì người con rể có phẩm chất tốt cũng có thể được trao truyền.

2.3.3. Có cần số làm thầy

Khác với các thầy Tam Thanh và Tam Nguyên, thầy shaman (cụ thể là ông Bàn Văn Xiêm) có con đường vào nghề khác hơn. Ông không có sự lựa chọn cá nhân mà đến với nghề thầy cúng hoàn toàn thụ động. Theo lời tự thuật, sở dĩ ông làm được nghề là do một thế lực siêu nhiên ở trên trời (mà ông cho là Thánh) ban cho khả năng “đặc biệt” - khả năng giao tiếp với thế giới âm và thần thánh. Vì vậy, ông Xiêm không phải học và cũng không có sư phụ.

2.4. Nền tảng gia đình và nghề nghiệp thầy cúng

Trong việc trở thành thầy cúng, gia đình có vị trí rất quan trọng. Họ trở thành thầy cúng từ chính truyền thống gia đình, trong đó quan trọng nhất là sự định hướng và truyền dạy của người cha. Trường hợp ông Xiêm cũng như các thầy shaman có khác, đó là không có sự định hướng từ trước, mà đến với nghề hoàn toàn thụ động.

2.5. Hình thức trao truyền

Với thầy Tam Thanh và Tam Nguyên, hình thức truyền nghề cơ bản là học trực tiếp qua thực tế hành lễ của các thầy sư phụ và những người đi trước. Học trò sẽ phải tham gia phụ việc cho thầy trong các nghi lễ. Còn với thầy đồng thiếp như ông Xiêm được “truyền nghề” là trong những giấc mơ. Hiện tượng ông Xiêm có những nét tương đồng với ông/bà đồng ở người Việt hay bà Then ở người Tày...

2.6. Sự thăng tiến

Sự thăng tiến trong nghề thầy cúng của nhóm Dao Họ căn cứ vào số âm binh và diễn ra hai lần: Lần thứ nhất trong lễ đổi tên khi đứa con trai đủ 10 tuổi; lần thứ hai thực hiện trong lễ lập tịch. Tuy nhiên, đẳng cấp của thầy cúng không chỉ căn cứ vào nhiều hay ít âm binh, mà còn được tính bằng việc ông ta biết nhiều hay ít phép. Đẳng cấp của thầy cúng Dao Họ chẳng có bằng hay giấy chứng nhận gì mà chính là sự thừa nhận của đồng nghiệp và sự tín nhiệm của cộng đồng.

2.7. Hành nghề

2.7.1. Những nghi thức bắt buộc

Hành nghề là quá trình thầy cúng thực hiện các nghi lễ. Trong mỗi nghi lễ có sự khác nhau nhưng có thể khái quát công việc của thầy cúng theo trình tự sau: Chay tịnh, lập đàn, tế lễ, thoát xác, đưa tâm linh lọt vào ¹¹ *cau gai*, mời các vị thần, thực hiện các nghi lễ, văn tống. Trước lúc hành lễ, thầy cúng phải đọc bản sao bằng sắc để đồng nghiệp và những người dự lễ công nhận tư cách hành nghề.

2.7.2. Lập tịch (Cấp sắc)

Lễ lập tịch có hai hình thức: Tam Thanh và Tam Nguyên. Lễ lập tịch Tam Nguyên phức tạp hơn lễ lập tịch Tam Thanh bởi có thêm thao tác người thụ lễ nhảy đài - nghi lễ quan trọng nhất của lễ cấp sắc. Sau lễ nhảy đài, người thụ lễ được các thầy cúng cấp âm binh, trao bằng sắc,

được dạy đạo lý, các phép cúng, được dâng sao để cho anh ta thông minh hơn, khoẻ mạnh hơn và sau này có thể làm thầy.

2.7.3. Cúng chay

Người Dao Họ không có tập quán cải táng như người Việt và nghi lễ làm chay được coi như là lễ đoạn tang. Trong lễ cúng chay, thầy cúng làm các thủ tục gột rửa thanh sạch cho linh vong, để linh vong trở thành ma lành, ma tổ tiên, được về nơi bàn thờ của con cháu, được gặp tổ tiên ở Dương Châu và được đầu thai kiếp khác.

2.7.4. Cúng chữa bệnh

- Đối với các con bệnh nhẹ, người ta thường chọn cách bói bệnh rồi sau đó dâng cúng lễ vật. Lễ cúng này thường do các thầy Tam Nguyên hoặc Tam Thanh chủ trì.

- Với các con bệnh nặng, người ta thường chọn cách là nhập hồn đi âm trừ tà, dùng bùa phép để trị bệnh kết hợp cúng lễ. Lễ cúng này thường do các thầy đồng thiếp đi âm thực hiện.

2.7.5. Các nghi lễ khác

Giống như các thầy cúng người Dao và các dân tộc khác ảnh hưởng của nền văn hoá Trung Hoa, các thầy cúng Dao Họ còn thực hiện nhiều nghi lễ khác liên quan đến muôn mặt của đời sống cộng đồng như: xem bói, giải hạn, xem ngày tốt xấu, định ngày động thổ làm nhà, cưới hỏi, khởi hành v.v...

2.8. Kiêng kỵ

2.8.1. Kiêng kỵ trước, trong và sau khi hành lễ

Giống như những người hành nghề cúng bái khác, thầy cúng người Dao Họ có nhiều kiêng kỵ trước, trong và sau khi hành lễ, đặc biệt với lễ cấp sắc, việc kiêng kỵ còn khắt khe hơn. Điểm chung trong những kiêng kỵ của họ khi hành lễ là tránh xa những ham muốn về sắc dục, kể cả quan hệ với vợ. Trong thời gian kiêng kỵ, thầy cúng không ăn những thức ăn có mùi vị như hành, tỏi và các loại rau thơm.

2.8.2. Những kiêng kỵ đời thường

Trong đời thường, các thầy cúng Tam Thanh hay Tam Nguyên không kiêng kỵ gì. Với người làm thầy đi âm như ông Xiêm thì phải kiêng cử nhiều thứ như: tuyệt đối không sát sinh, không ăn tiết canh, rau sống, ruột của các con vật nuôi, các loại gia vị, nhất là hành, tỏi, không uống rượu, bia, nước chè... Ngoài ra, ông ta còn phải kiêng quan hệ vợ chồng vào ngày mồng một và ngày rằm hàng tháng (tính theo âm lịch), không được chui đầu qua chỗ có treo đồ của phụ nữ, không nói những điều thô tục hay chửi mắng người khác...

2.9. Thu nhập của thầy cúng

Các thầy cúng Dao Họ làm nghề nơi thôn bản, gắn với cuộc sống tâm linh của cộng đồng với quan niệm làm thầy là để cứu nhân độ thế, làm phúc, không vì lợi ích kinh tế. Chúng tôi có vài con số ghi nhận từ 2 thầy cúng quen thân là ông Bàn Văn Sính (thầy cúng Tam Nguyên) có

thu nhập khoảng 1.600.000đ/năm và ông Bàn Văn Xiêm (thầy shaman) - khoảng 6.000.000đ/năm.

2.10. Các mối quan hệ đời thường của thầy cúng

2.10.1. Quan hệ xã hội

Thầy cúng, do uy tín và sự am hiểu phong tục tập quán của mình mà họ có các mối quan hệ xã hội khá rộng rãi. Trong thực tế, từ trước đến nay họ luôn có ảnh hưởng đối với cộng đồng.

2.10.2. Quan hệ gia đình

Trong gia đình, nếu người cha làm thầy thì cũng không được tự cấp sắc cho con mình, mà phải mời một thầy khác. Trong các nghi lễ quan trọng như cấp sắc, làm chay, thầy cúng thường đưa vợ đi cùng, song bà ta tuyệt đối không được vào khu vực đàn lễ. Riêng vợ ông Xiêm được phép tham dự các nghi lễ do chồng mình thực hiện, vì ngoài nhiệm vụ chăm sóc chế độ ăn kiêng, hồi sức cho chồng sau mỗi lần nhập đồng mệt mỏi, bà còn dịch lại những yêu cầu của thánh khi ông nhập đồng nói ra mà gia chủ không nghe rõ.

2.10.3. Quan hệ nghề nghiệp

Giữa các thầy cúng người Dao Họ không những có sự phân biệt trình độ cao thấp cũng như tuổi tác, mà còn có sự chi phối bởi quan hệ thầy trò. Một thầy cúng có nhiều học trò cũng có nghĩa là tài năng và phẩm chất của ông ta được cộng đồng tôn kính. Ngược lại, những học trò giỏi cũng là niềm tự hào của các ông thầy truyền nghề. Giữa họ không có sự phân biệt giàu sang, nghèo hèn và cạnh tranh phạm vi hoạt động. Người được mời làm thầy nhiều và người ít được mời không có sự ghen ghét hay đố kỵ.

Tiểu kết chương 2

- Có 3 loại thầy cúng hiện tồn tại trong cộng đồng Dao Họ, trong đó thầy Tam Nguyên và Tam Thanh - những người tu luyện và hành nghề có ảnh hưởng sâu sắc những nghi thức của Đạo giáo, thể hiện rõ nét ở hệ thống thần linh của họ và những nghi lễ, nhất là nghi lễ lập tịch cho những người đàn ông đến tuổi trưởng thành. Loại thầy cúng đồng thiệp đi âm như ông Xiêm tuy không phổ biến trong cộng đồng Dao Họ, nhưng lại là hiện tượng phổ biến ở nhiều tộc người trên thế giới, đó là hiện tượng shaman giáo.

- Sự pha trộn giữa hình thức tôn giáo nguyên thủy và các nghi thức Đạo giáo mà các thầy cúng thực hiện cho thấy tính chất phức tạp và sự đa dạng trong đời sống tín ngưỡng của người Dao Họ nói riêng và người Dao nói chung. Trong đó, các hình thức ma thuật đến nay vẫn tồn tại và chi phối đời sống của họ, nó cũng cho thấy phần nào quyền lực của các thầy cúng đối với đời sống tâm linh của cộng đồng.

- Vậy khả năng đích thực của thầy cúng là gì? Theo chúng tôi, có lẽ là cái họ đã gieo vào tâm thức cộng đồng niềm tin tôn giáo, thần linh. Từ đó, bằng các kỹ năng nghề nghiệp họ đã dẫn dắt cộng đồng tin theo những nghi lễ mà họ thực hiện. Qua đó phần nào bộc lộ những yếu

tố tích cực là giữ gìn và phát triển bản sắc văn hoá của người Dao Họ trong việc điều hành nghi lễ.

Chương 3

Thế giới thiêng của thầy cúng

3.1. Những thần linh thầy cúng tôn thờ

3.1.1. Các thần linh có nguồn gốc bản tộc và các thần linh địa phương

Các thần linh có nguồn gốc bản tộc như: Bàn Vương, Bàn Cổ, tổ tiên chỉ có người Dao tôn thờ và những vị thần dân gian như: thần bếp, thổ thần, thần sông suối, Tổ cô, thần nông, thần sấm... được tôn thờ ở hầu khắp các dân tộc có lịch sử lâu dài, với những dấu vết của nền văn hoá nguyên thủy.

3.1.2. Các vị thần bảo trợ nghề nghiệp của thầy cúng

3.1.2.1. Các vị thần của thầy cúng Tam Thanh

Các thầy cúng Tam Thanh tôn thờ 3 vị thánh tối cao của thần điện Đạo giáo gồm: Thượng Thanh, Ngọc Thanh và Thái Thanh.

3.1.2.2. Các vị thần của thầy cúng Tam Nguyên

Các thầy cúng Tam Nguyên của người Dao Họ có nhiều vị thần “bảo trợ” nghề nghiệp, đó là Thượng Nguyên tướng, Trung Nguyên tướng, Hạ Nguyên tướng, Âm binh, Tả Trấn đàn, Hữu Trấn đàn, Tam Nãi Phu nhân, các Thánh quan, các Thánh sư, Công Tào, Địa phủ Lệnh công, Cửu Nương, Tả Sư, Hữu Thánh.

3.1.2.3. Thần bảo trợ của thầy đồng điệp đi về cõi âm (shaman)

Ông Xiêm vốn là thầy cúng Tam Thanh nên không chỉ có khả năng đồng điệp đi về cõi âm mà còn hoạt động cúng bái như một ông thầy Tam Thanh. Vì thế ông Xiêm tôn thờ các vị thánh Tam Thanh trong gia thất giống các thầy Tam Thanh khác. Ngoài ra, ông Xiêm còn có một điện thờ thánh sư riêng ở ngoài nhà.

3.2. Những vật thiêng của thầy cúng

3.2.1. Bằng sắc

3.2.2. án

3.2.3. Tranh thờ

3.2.4. Kiếm

3.2.5. Lệnh bài

3.2.6. Mũ

3.2.7. Mặt nạ

3.2.8. Nhạc cụ

3.2.9. Lễ phục

3.2.10. *Thẻ gieo quẻ*

3.2.11. *Sách cúng*

Tiểu kết chương 3

- Hệ thống thần linh mà các thầy cúng tôn thờ là sự kết hợp giữa các thần linh dân gian mà chúng tôi gọi là thần linh có nguồn gốc bản tộc, thần linh địa phương với các thần linh có nguồn gốc từ các tôn giáo khác, chủ yếu là Đạo giáo.

- Ý nghĩa và công năng của những vật thiêng mà thầy cúng sử dụng có sự ảnh hưởng giữa hình thức thể hiện quyền uy của thầy cúng với các bậc vua chúa, theo trật tự phân phong phẩm trật, hình thức, sắc phong, tấu sớ, lệnh bài, lễ phục, rồi cả một trật tự thần thánh có tôn ty trên dưới... giống như cơ cấu của một triều đình phong kiến.

- Thế giới tâm linh của thầy cúng có quan hệ mật thiết với thế giới tâm linh của cộng đồng, được thể hiện rõ qua hệ thống thần linh mà họ cùng tôn thờ... đã tạo nên mối gắn kết song hành và sự ràng buộc vô hình của các thầy cúng với mỗi con người Dao Họ. ở đây, một lần nữa chúng ta thấy, có sự chi phối và ảnh hưởng lẫn nhau giữa văn hoá tộc người và tín ngưỡng, giữa yếu tố văn hoá nội sinh và các yếu tố tôn giáo ngoại lai, làm cho tôn giáo, tín ngưỡng của người Dao Họ có một diện mạo riêng khác với các tộc người khác.

Chương 4

Vai trò của thầy cúng trong đời sống văn hoá tinh thần và sự phát triển của người Dao Họ hiện nay

4.1. Vai trò của tôn giáo, tín ngưỡng với văn hoá và phát triển ở cộng đồng người Dao Họ

Vai trò của những người làm nghề thầy cúng trong cộng đồng Dao Họ phải được nhìn nhận từ góc độ là những chủ thể bảo lưu và duy trì những nghi lễ tôn giáo, tập quán của một cộng đồng. Nói rộng ra, họ chính là những người gìn giữ những giá trị văn hoá truyền thống của cộng đồng, biểu hiện qua những nghi lễ tôn giáo, tín ngưỡng mà họ am hiểu và thực hành, dẫn dắt.

4.2. Vai trò của thầy cúng trong đời sống tâm linh

4.2.1. *Niềm tin của cộng đồng vào khả năng của thầy cúng*

Thầy cúng là gạch nối giữa thế giới thực và thế giới ảo, là chỗ dựa về tinh thần cho cộng đồng thôn bản và của mỗi cá nhân. Trong trường hợp ốm đau, bệnh tật mà y học phải bó tay, người ta còn tìm đến thầy cúng như là chỗ dựa tinh thần cuối cùng của họ. Như vậy, đối với người Dao Họ, thầy cúng là người vừa “bảo trợ” cho đời sống tâm linh, vừa là thầy “pháp sư” trị bệnh cứu người, giải trừ các tai ách.

4.2.2. Thầy cúng với nhu cầu tâm linh

Hiện nay, người Dao Họ vẫn duy trì tục lệ chọn một thầy cúng đại diện cho cộng đồng để thực hiện các nghi lễ cúng thần làng hàng năm. Ngoài ra, thầy cúng còn thực hiện những nghi lễ nhằm đáp ứng những nhu cầu tâm linh thường nhật của dân chúng như: cấp sắc, cúng chay, tang ma, việc xem hậu vận, v.v... Một việc quan trọng nữa cần đến các thầy cúng là khi người ta bị đau ốm.

4.3. Vai trò của thầy cúng trong đời sống văn hoá

4.3.1. Thầy cúng - những trí thức dân gian

Thầy cúng là những người hiếm hoi trong cộng đồng đọc và viết được chữ Hán và chữ Nôm Dao. Họ là người đã tiếp cận được với các tri thức của nhân loại qua kho tàng kiến thức tôn giáo, mà ở đây chủ yếu là Đạo giáo, và để lý giải các hiện tượng tự nhiên, xã hội và con người theo tư duy tôn giáo đó. Qua đó, giải đáp những thắc mắc của mỗi cá nhân hay cộng đồng về những biến cố mà họ gặp phải trong cuộc sống. Họ cũng là người am hiểu về lịch pháp, thiên văn và có hiểu biết ít nhiều về quy luật vận hành của vũ trụ, thời tiết và mùa vụ.

4.3.2. Thầy cúng - những nghệ sĩ dân gian

Trong các sinh hoạt tôn giáo, tín ngưỡng, thầy cúng không chỉ là người có khả năng giao tiếp với thần linh, dẫn dắt tâm linh cộng đồng, mà còn đóng vai trò như những nghệ sỹ, tượng trưng cho thần linh, biểu diễn thực thụ. Chẳng hạn, trong các nghi lễ cấp sắc, cúng chay, v.v... thường xuất hiện một số hình thức nghệ thuật chủ yếu như nhảy múa, diễn xướng, âm nhạc... do chính các thầy cúng thực hiện

4.3.3. Thầy cúng với việc bảo lưu những giá trị văn hoá truyền thống

Một phần kho tàng tri thức dân gian của người Dao Họ (về vũ trụ, nhân sinh, v.v...) được thể hiện trong các cuốn sách cổ bằng chữ Hán, chữ Nôm Dao. Với các loại sách này, có lẽ chỉ có các thầy cúng mới đọc được, hiểu được và giải thích nội dung của nó. Ngoài ra, chính thầy cúng là những người chủ yếu lưu giữ các cuốn sách đó.

4.4. Thầy cúng Dao Họ trong bối cảnh phát triển hiện nay

4.4.1. Những biến đổi để thích ứng

Điều dễ nhận thấy đầu tiên về những thay đổi trong hoạt động nghề nghiệp của thầy cúng để thích ứng với cuộc sống hiện tại là việc giảm bớt thời gian hành lễ và thực hành tiết kiệm. Một thay đổi đáng kể trong nhận thức cũng như thực hành của các thầy cúng là việc kết hợp giữa cúng bái với y học hiện đại.

4.4.2. Vấn đề phát huy những yếu tố tích cực của thầy cúng hiện nay

4.4.2.1. Xu hướng biến đổi

Hiện nay, nhiều người, nhất là thế hệ trẻ, kể cả những gia đình có truyền thống làm nghề thầy cúng cũng không thích làm nghề này. Trái lại, những người mong muốn trở thành thầy cúng lại là những người Dao đã từng tham gia công tác xã hội, đối tượng này cũng là tầng lớp trí thức của địa phương. Vì vậy, đội ngũ những người làm nghề thầy cúng ngày càng ít và có độ tuổi trung bình cao.

Các hình thức bói toán, trừ tà ma ở người Dao Họ có xu hướng giảm dần. Tuy nhiên, các nghi lễ cúng bái không mất đi mà vẫn đảm nhận vai trò là chỗ dựa tinh thần cho mỗi cá nhân, nhất là đối với thế hệ người cao tuổi.

4.4.2.2. Phát huy những yếu tố tích cực của thầy cúng trong việc xây dựng đời sống văn hoá ở các thôn bản hiện nay.

Thầy cúng là những người duy trì một thứ “tôn giáo” riêng của người Dao, chúng tôi tạm gọi “Đạo giáo dân gian của người Dao” được biểu hiện rõ nét trong nghi lễ lập tịch (cấp sắc) hướng đạo cho những người đàn ông trong cộng đồng.

Để phát huy vai trò của thầy cúng với tư cách là những người có uy tín trong cộng đồng, từ ngày 22/7/2007 huyện Bảo Thắng, tỉnh Lào Cai đã thành lập và ra mắt Ban đại diện cộng đồng dân tộc Dao. Lào Cai là tỉnh đầu tiên khôi phục và tổ chức các lớp học chữ Nôm Dao. Điểm đáng chú ý ở đây là, những người tham gia giảng dạy chữ Nôm Dao chính là những thầy cúng có uy tín trong cộng đồng.

Tiểu kết chương 4

- Thầy cúng cùng với các hoạt động tín ngưỡng của họ là chỗ dựa về mặt tinh thần cho đại bộ phận dân chúng Dao Họ, phần nào thoả mãn các nhu cầu về tâm linh cộng đồng và mỗi cá nhân, giúp họ vượt qua những khó khăn, biến cố trong cuộc sống.

- Thầy cúng là người am hiểu phong tục tập quán, là đại diện của cộng đồng duy trì các nghi lễ truyền thống, tạo nên mối liên kết thân tộc, duy trì những tập quán tốt đẹp của người Dao Họ.

- Vai trò của thầy cúng thể hiện trong đời sống văn hoá, trong đó nổi bật là những nghi lễ góp phần làm phong phú đời sống văn hoá của cộng đồng, những nghi lễ này góp phần bảo lưu những giá trị văn hoá truyền thống như: lễ nghi, trang phục, âm nhạc, chữ viết v.v...

- Thầy cúng Dao Họ đã có những thay đổi trong nghi lễ cho phù hợp với cuộc sống hiện tại, thể hiện tính thích ứng của tín ngưỡng trước những đổi thay của hoàn cảnh xã hội.

Kết luận

1. Dao Họ là một bộ phận của ngành Dao Quần Trắng, dân tộc Dao. Do nguồn gốc lịch sử, môi trường tự nhiên nơi cư trú, hoàn cảnh xã hội và giao lưu văn hóa với các dân tộc trong vùng nên ngoài những nét đặc trưng chung về văn hoá, tôn giáo, tín ngưỡng với người Dao cũng như người Dao Quần Trắng họ còn có những nét đặc trưng văn hoá riêng.

Tín ngưỡng, tôn giáo của người Dao Họ được thể hiện ở 3 phạm vi: cá nhân, gia đình và cộng đồng, nhưng quan trọng nhất là những tín ngưỡng liên quan đến mỗi cá nhân. ở người Dao Họ, ngoài tín ngưỡng dân gian, còn chịu ảnh hưởng của Đạo giáo, Nho giáo và Phật giáo, trong đó Đạo giáo có phần nổi trội hơn. Vì vậy, người thầy cúng có vị trí và vai trò rất lớn trong xã hội, chi phối đời sống tâm linh của cả cộng đồng cũng như trong suốt chu kỳ đời người của mỗi cá nhân.

2. Dựa theo cách gọi của người dân, để tiện cho việc nghiên cứu, chúng tôi phân ra 3 loại thầy cúng là thầy cúng Tam Thanh, Tam Nguyên và thầy đồng thiếp đi về cõi âm (thầy shaman). Thông qua việc đi sâu phân tích con đường đến với nghề nghiệp, quá trình hành nghề, trong đó chủ yếu dựa vào những nhân chứng cụ thể từ đó bước đầu đưa ra những nhận xét về chân dung của từng loại thầy cúng.

Trong 3 loại thầy cúng hiện tồn tại trong cộng đồng người Dao Họ, thầy Tam Nguyên và Tam Thanh là những người tu luyện và hành nghề như những tín đồ Đạo giáo, thể hiện rõ nét ở hệ thống thần linh của họ và những nghi lễ, nhất là nghi lễ cấp sắc cho những người đàn ông đến tuổi trưởng thành.

Không phải tất cả những người đàn ông Dao Họ khi được cấp sắc đều trở thành thầy cúng. Với các thầy Tam Thanh, Tam Nguyên, họ thường xuất thân từ những gia đình có truyền thống làm thầy cúng, có sự định hướng của người cha hoặc do sự lựa chọn cá nhân. Khi học để làm thầy cúng họ phải trải qua một quá trình học tập, rèn luyện khổ công và được sự dẫn dắt của những người đi trước.

Hình thức hành nghề của thầy cúng Tam Thanh, Tam Nguyên là dùng phép thuật, bùa chú và cầu nguyện, triệu vời sức mạnh của thần thánh, giáng hạ nơi hành lễ, điều khiển âm binh, ban phúc cho các tín đồ thỉnh cầu hoặc giáng hoạ đối với các thế lực tà ma phá hoại cuộc sống bình yên của cộng đồng.

Thầy đồng thiếp đi về cõi âm là hiện tượng shaman trong cộng đồng Dao Họ. Việc trở thành thầy đồng thiếp - thầy shaman không phải là sự tự nguyện, ý muốn của mỗi cá nhân và cũng không học ai được, mà qua sự “tuyển lựa” bí ẩn của thần thánh. Biểu hiện của người được chọn lựa là phải trải qua thời kỳ bệnh tật không bình thường, với những giấc mơ kỳ dị.

Loại thầy cúng đồng thiếp đi âm như ông Xiêm tuy không phổ biến trong cộng đồng Dao Họ, nhưng lại là hiện tượng phổ biến ở nhiều tộc người trên thế giới, đó là hiện tượng

shaman giáo. Con đường vào nghề của ông Xiêm có sắc màu huyền thoại, giống như những ông Đồng, bà Đồng trong các điện phủ của người Việt, hay các bà Then, Mo của cư dân Tày, Mường, Thái... những người tự cho mình có “căn” để trở thành con nhà thánh, hành nghề như sứ mệnh của thánh là “cứu nhân độ thế”.

Thầy đồng thiếp đi về cõi âm với hình thức hành nghề là siêu thoát phần hồn để phiêu du vào thế giới siêu linh hoặc cho thần linh nhập thân để phán xử, ban phát hoặc chữa bệnh. Họ tự cho mình thực hiện sứ mạng của thần thánh ban tặng để cứu nhân độ thế.

Một trong những vấn đề đáng lưu ý và được đề cập nhiều là hiện tượng chữa bệnh bằng cúng bói của các thầy shaman Dao Họ ở Lào Cai. Qua một số dẫn chứng từ thực tế mà chúng tôi đưa ra, cho thấy niềm tin của người dân vào các “khả năng” của thầy cúng shaman còn khá bền vững. Phải c bệnh bằng y học hiện đại, do nhiều nguyên nhân chưa đáp ứng nhu cầu của mọi người, và một số người chưa hoàn toàn tự nguyện thực hiện việc khám chữa bệnh bằng y học hiện đại, thì giải pháp cúng bói đã cho người ta một sức mạnh tinh thần mà trong một số trường hợp đã có tác dụng tích cực tới bệnh tật. Tuy nhiên, theo chúng tôi vẫn cần có những nghiên cứu độc lập và sâu hơn về vấn đề này.

3. Những khía cạnh về đời thường của các thầy cúng mà chúng tôi phân tích nhằm phác thảo rõ nét hơn chân dung của họ. Sự khác nhau giữa thầy cúng và người dân bình thường, hay đời thường của thầy cúng có gì đặc biệt để từ đó nhận định khả năng đích thực của các thầy cúng.

ý nghĩa và công năng của những vật thiêng mà thầy cúng sử dụng, không biết từ khi nào đã có sự tương đồng giữa hình thức thể hiện quyền uy của thầy cúng với các bậc vua chúa, theo trật tự phân phong phẩm trật, hình thức, sắc phong, tấu sớ, lệnh bài, lễ phục, rồi cả một trật tự thần thánh có tôn ty trên dưới... giống như cơ cấu của một triều đình phong kiến.

4. Hệ thống thần linh mà các thầy cúng tôn thờ là sự kết hợp giữa các thần linh dân gian mà chúng tôi gọi là thần linh địa phương với các thần linh có nguồn gốc từ Đạo giáo. ở đây nổi bật và quan trọng nhất đối với các thầy cúng Dao Họ là các vị thần Đạo giáo, những vị thần bảo trợ chính cho các hoạt động nghề nghiệp của họ.

Hình thức tôn thờ, sự giải thích của các thầy cúng về nguồn gốc của các vị thần và ý nghĩa của các nghi lễ thường là theo các lý giải dân gian đã cho thấy họ hiểu biết rất mơ hồ về các vị thần có nguồn gốc Đạo giáo. Như vậy, Đạo giáo đã được người Dao Họ chuyển hoá thành tín ngưỡng của họ, nên rất có thể các thần linh Đạo giáo đã ngự trị lâu đời trong tâm thức của cộng đồng người Dao Họ.

Thế giới tâm linh của thầy cúng có quan hệ mật thiết với thế giới tâm linh của cộng đồng, được thể hiện rõ qua hệ thống thần linh mà họ cùng tôn thờ... đã tạo nên mối gắn kết

song hành và sự ràng buộc vô hình của các thầy cúng với mỗi con người Dao Họ. ở đây, một lần nữa chúng ta thấy, có sự chi phối và ảnh hưởng lẫn nhau giữa văn hoá tộc người và tín ngưỡng, giữa yếu tố văn hoá nội sinh và các yếu tố tôn giáo ngoại lai, làm cho tôn giáo, tín ngưỡng của người Dao Họ có một diện mạo riêng khác với các tộc người khác.

Thế giới tâm linh của các thầy cúng Dao Họ nói chung là thế giới đa thần. Trong đó có những thần linh vốn xuất phát từ tâm thức dân gian, gắn bó lâu đời với tín ngưỡng vạn vật hữu linh, thờ cúng tổ tiên của người Dao. Nhưng cũng có những thần linh có nguồn gốc từ các tôn giáo khác như Đạo giáo, Phật giáo, tuy nhiên rõ nét nhất vẫn là các thần linh có nguồn gốc Đạo giáo.

5. Thầy cúng người Dao nói chung và Dao Họ nói riêng hoạt động nghề nghiệp mang màu sắc là những “đạo sĩ dân gian”, duy trì trật tự xã hội, luân lý đạo đức của cộng đồng theo “giáo lý Đạo giáo của người Dao”. Mặc dù không có tổ chức mang tính chất như một tôn giáo chính thống, nhưng những người đàn ông dân tộc Dao sau khi trải qua lễ cấp sắc do các thầy cúng thực hiện giống như họ đã tham gia vào “tổ chức Đạo giáo của người Dao”. Họ có bốn phận thực hiện trách nhiệm cũng như các nghĩa vụ đối với cộng đồng, suốt đời tu dưỡng để không vi phạm những giáo lý mà họ đã được các thầy sư phụ của mình truyền dạy. Điều quan trọng và có ý nghĩa đối với sự ổn định xã hội chính là những giáo lý, giáo luật đó mang ý nghĩa giáo dục sâu sắc nhân cách của mỗi người đàn ông dân tộc Dao, cho nên đến nay nó không lạc hậu với quan điểm giáo dục của xã hội hiện đại.

6. Thầy cúng cùng với các hoạt động tín ngưỡng của họ, là chỗ dựa về mặt tinh thần cho đại bộ phận dân chúng Dao Họ, phần nào thoả mãn các nhu cầu về tâm linh của cộng đồng và mỗi cá nhân, giúp họ vượt qua những khó khăn, biến cố trong cuộc sống, có tác dụng ngưng tụ, cố kết đối với các thành viên trong cộng đồng có chung một niềm tin và hành vi tín ngưỡng của họ, bảo đảm cho hiện tượng xã hội này là một bộ phận của kết cấu xã hội và tồn tại xã hội người Dao.

Thầy cúng là người am hiểu phong tục tập quán của dân tộc. Họ là đại diện của cộng đồng bảo lưu các nghi lễ truyền thống, tạo lên mối liên kết thân tộc, duy trì những tập quán tốt đẹp của người Dao Họ. Trong xu hướng ngày càng mất đi những di sản văn hoá truyền thống hiện nay thì những điều đó càng có ý nghĩa.

Vai trò của thầy cúng thể hiện trong đời sống văn hoá, trong đó nổi bật là những nghi lễ do họ thực hiện đã góp phần làm phong phú đời sống văn hoá của cộng đồng thôn bản và bảo lưu những giá trị văn hoá truyền thống như: phong tục, lễ nghi, trang phục, âm nhạc, diễn xướng, chữ viết v.v...

Trong cộng đồng Dao Họ hiện nay, đội ngũ thầy cúng có xu hướng giảm đi về số lượng. Những thầy cúng có kiến thức uyên thâm được cộng đồng tôn sùng đến nay không nhiều, một số tuổi đã cao. Thế hệ trẻ Dao Họ ngày nay nhận thức đã có nhiều thay đổi, họ không hoàn toàn

tin tưởng vào các nghi lễ cúng bái. Thầy cúng Dao Họ đã có những thay đổi trong nghi lễ cho phù hợp với cuộc sống hiện tại, thể hiện tính thích ứng của tín ngưỡng trước những đổi thay của hoàn cảnh xã hội.